

Zsilka Tibor:

NARRATIVIKAI KUTATÁSOK CSEHSZLOVÁKIÁBAN

Abból indulunk ki, hogy a szöveg, s következésképpen az irodalmi elbeszélés sem a jelek gépies szukcessziója, hanem - mint ahogy erre sokan és sokszor rámutattak - a szemiotikai /szintaktikai, szemantikai, pragmatikai/ szabályok és viszonyok szerinti elrendeződés ad neki sajátos jelleget. Ugyanakkor a lineáris vagy felszíni struktúra mellett szükségszerűen számolni kell a szöveg vertikális vagy szemantikai strukturáltságával is.

A Csehszlovákiában folyó narrativikai kutatások az irodalmi elbeszélés mindkét szintjét és vonatkozásait felölelik, azaz érintik a szövegen belüli relációk, kapcsolódások kérdéskörét, de ezzel egyetemben figyelmet szentelnek a művek kifelé mutató relációinak is. Ennélfogva a narrativika eredményeit felvázolhatjuk az egyes tudományágakban alkalmazott szempontok szerint, amelyek többé vagy kevésbé feladatul tűzték ki az irodalmi elbeszélés vizsgálatát. Mindazonáltal bizonyos csoportosításra, felosztásra lesz szükségünk, hogy ismertetésünk áttekinthetőbb legyen. Véleményünk szerint a narrativikai kutatások a következőképpen oszlanak meg:

1. Szövegtan:	a/ szekvens nyelvten	mikro-
/szövegnyelvten/	/konnexió, glutináció, rekurrencia/	szerkezet
	b/ kompozíciós "nyelvten"	makro-
	/horizontális és vertikális tagolódás, fogalmazásmódok, a szöveg immanens strukturálódása:	szerkezet
	narrator, szűzsé, stb./	
2. Kontextustan:	a/ a szövegközi kapcsolatok elmélete	a metaszo-
/kontextuális nyelvten/		veg elmélete

b/ a szövegen kívüli kapcsolatok elmé- lete	a visszatükröz- ődés elmélete szövegfilozó- fia, stb.
---	--

A táblázat szerint különbséget lehet tenni a szöveg-
tan /szövegnyelvtan/ és a kontextustan /kontextuális nyelv-
tan/ között. A mondattan, mint kizárólag nyelvészeti disz-
ciplina a szövegnyelvtannal csak egy ponton érintkezik, még-
pedig a szekvens nyelvten keretében. A szövegen belüli szo-
ros összefüggések a szövegnyelvtan hatáskörébe tartoznak,
ámde kutatásuk magában foglalja a szöveg magasabb szintjeit is.

A szövegnyelvtan mellett fontos tényező a kontextuá-
lis nyelvta. Feladata a szövegközi kapcsolatok kérdésének
vizsgálata, vagyis a másodlagos szövegek /metaszövegek/ lét-
rehozásának a módja és mikéntje a protoszöveg alapján, a szö-
veg egy bizonyos részének kapcsolata más szöveggel vagy a szöveg
egy bizonyos részével. Végül foglalkozni kell a szöveggel a
valósághoz való viszonyában is. Olyan problémakörrel van itt
dolgunk, amely összefügg a szöveg mélystrukturájával, cél-
zatosságával, társadalmi értékeivel és tipológiájával.

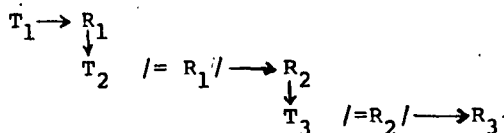
A csehszlovákiai narratívikai kutatásokat a felváz-
olt szempontok alapján fogjuk ismertetni, természetesen a
teljesség igényéről eleve lemondunk. Egyes koncepciókat rész-
letebben, másokat viszont csak vázlatosan érintünk.

1. Szövegtani kutatások.

A csehszlovákiai stilisztikai és poétikai szakiroda-
lom következetesen két szintet szokott tárgyalni, s ennek
értelmében megkülönböztet mikro- és makroszerkezetet. E
megkülönböztetéshez tartva magunkat, először a mikrokompo-
ziciót, a szöveg belső strukturálódásának, kapcsolatainak
a kérdéskörét tárgyaljuk, majd a makrokompozícióra vonatko-
zó kutatásokat ismertetjük.

a./ A mikrokompozíciós szint vizsgálata a szöveg egyes elemeinek összefüggését, kapcsolatát és kapcsolódását tartja szem előtt. Ide tartoznak a prágai neostrukturalisták kutatásai, főleg azoké a kutatóké, akiknek tanulmányai a Travaux linguistiques de Prague tanulmánykötetekben¹ láttak napvilágot. Az akkoriban új szintként bevezetett hiperszintaxis, amelyet mindenekelőtt Bohumil Palek² és Frantisek Daneš³ tanulmányai fémjeleztek, jócskán előmozdította a narratívikai vizsgálódásokat is. E törekvésekkel mutat összefüggést Lubomir Doležel tanulmánya is az irodalmi mű sztratifikációs szintjeiről,⁴ amely a további narratívikai kutatásai alapjául szolgált. E tanulmány mellett egy korábban kiadott könyvet kell feltétlenül megemlítenünk, az "O stylu moderni české prózy"⁵ c. könyvet, amely mindmáig a cseh-szlovák narratívika egyik legjelentősebb alkotása.

Ami a szöveg alsóbb szintjeinek és összefüggéseinek rendszerét illeti, ezen a téren főként F. Daneš munkássága és elmélete érdemel figyelmet. Viliam Mathesiusból kiindulva bevezette a lélektani alany és a lélektani állítvány helyett a téma és réma fogalmakat. Egyik tanulmányában kifejtette, hogy a mondatok kapcsolódásának öt típusa van a szövegben⁶; ámde megjegyezte, hogy elvileg feltételezhetők további lehetőségek is. A kapcsolódási lehetőségek közül most csak a legegyszerűbbet ismertetjük:

A mondatkapcsolódás illusztrálására egy példát hozunk fel:

"Hollandia felé /T₁/ zörgött a vonatunk /R₁/.

Abban a fülkében, ahol én ültem /T₂/, még két utas volt, egy kövér német kereskedő meg egy sovány ur /R₂/.

Ezek /T₃/ németül beszélgettek az időről, a gazdasági viszonyokról s más efféle általánosságokról, mint olyan is-

merősök, akiket egy utazás véletlenül sodor össze, néhány órára /R₃/." ⁷

Daneš ugyan elméleti elgondolásait először tudományos szövegekre alkalmazta, jelentőségük azonban a narratívikai kutatások szempontjából is nagy, a későbbi kutatások kiterjesztették alkalmazásukat az irodalmi szövegekre is, ⁸ főleg a szövegszegmentálást illetően hoztak jelentős eredményeket.

A szöveg szegmentálásának kérdéseit később Szlovákiában kezdték behatóan vizsgálni. Elsősorban Jozef Mistrík kutatásai ⁹ járultak hozzá a szövegtani vizsgálatokhoz. A szöveg egyes elemeinek kapcsolódását illetően Mistrík három alapvető fogalmat különböztet meg: a konnexiót, a glutinációt és a rekurrenciát. A konnexió megjelenési formáit elsőként ugyan Eugénia Bajziková vetette fel, ¹⁰ s a rekurrencia is csupán a Daneš-féle elmélet továbbgondolása, ámde a glutináció bevezetése teljesen az ő érdeme. J. Mistrík a konnexió, azaz kapcsolódások három típusát különbözteti meg: a párbeszédés, a monologikus és a költői szövegek konnexióját. A narratív szövegekre jobbra a monologikus konnexió jellemző. S ami még ezzel kapcsolatban ide kívánczok: ezek a szövegek szerinte a parataxis elvén nyugszanak, s a mondatok egymáshoz kapcsolásában kiváltképpen az igének van nagy szerepe. Ennek következtében az ige kategóriái a szövegkapcsolás legfontosabb elemei.

A glutináció a mondatkapcsolódás módjaira vonatkozik, s a szerző fokozati sorrendet állít fel aszerint, hogy milyen szófaj, mondatrész áll a mondat élén: alany = 0, tárgy = 1, határozó = 2, verbum finitum = 3, konnector /utalószó/ = 4. A glutinációnak van még egy esete, mégpedig az, amikor kötőszó vagy indulatszó áll a mondat élén. Ilyenkor a legnagyobb a glutináció foka, hiszen a mondat szorosán kapcsolódik az előző mondathoz, különösen szindetikus mondatkapcsolás esetében. Ha viszont több mondat alannyal kezdődik, akkor épp az ellenkezőjét tapasztaljuk: az újabb mondatok mindig

uj témát indítanak. Ez különösen a hírközlő /információs/ és a leíró szövegekben vagy szövegrészekben észlelhető, amelyekben ennek következtében a mondatok sorrendje sokszor szabadon felcserélhető. Minthogy a narratív szövegekben a glutináció foka nagyobb, így a mondatok közötti összefüggések is erősebbek, s ebben logikai szempontból főleg az időrend játszik fontos szerepet.

b./ A makrokompozíció kérdései közvetlenül is foglalkoztatták a kutatókat, természetesen főként a narratív szövegek kapcsán. Az idevágó problémák nem egy tanulmánykötetben bonckés alá kerültek. Ezek közül legalább hármat feltétlenül meg kell említenünk: a Smysl a struktura umelečkého textu¹¹, Problémy sujetu,¹² és Segmenty a kontext¹³ c. könyvet. Kézenlökölve mondva a garást elsőként ezen a területen is L. Doležel tette le,¹⁴ ám a későbbiek során főleg J. Mistrík fejtett ki igen értékes elgondolásokat a szövegek belső strukturálódásáról. Szerinte a makrokompozíciós eljárások /fogalmazásmódok/ négy típusát lehet megkülönböztetni: 1. a hírközlő /információs/ fogalmazásmódot, amely a publicisztikában dominál; 2. az elbeszélő fogalmazásmódot, amely a társalgási stílusban és a narratív szövegekben játszik fontos szerepet; 3. a leíró fogalmazásmódot, amely a tudományos és a művészi leírás sajátja; 4. az értekező fogalmazásmódot, amelyben a logikai összefüggések hozzák létre a szöveg belső strukturáját. Fejtegetéseiből az tűnik ki, hogy a leíró szövegek az információs szövegekkel, a narratív szövegek viszont az értekező prózával mutatnak rokonságot, szorosabb összefüggést, s hogy az elbeszélő fogalmazásmód opozícióban áll a leíró fogalmazásmóddal. Az ellentétek rendszere így fogalmazódik meg:

1. az elbeszélő fogalmazásmódra a kohézió jellemző, míg a leírásra az inkohézió;

2. az elbeszélő fogalmazásmódot az explikatívitás /részletesség/ jellemzi, míg a leíró fogalmazásmódban ezzel szemben az enumeratívitás dominál;

3. az elbeszélő fogalmazásmód szukcessziv felépitésű, a leiró fogalmazásmód viszont inkább kontabilitással /helyettesíthetőséggel/ tűnik ki;

4. az elbeszélő fogalmazásmód az aktualitásra helyezi a hangsúlyt, a leírás viszont a tömörséget, magvasságot /gnómikusság/ tartja fontosabbnak;

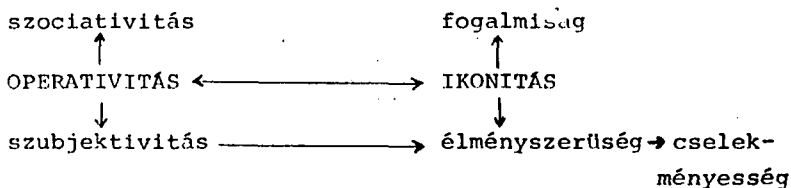
5. az elbeszélő fogalmazásmód a szubjektivitást helyezi előtérbe, a leírásban elsődlegesen az objektivitás dominál.

Ezek szerint így lehet összefoglalni a narratív szövegekre jellemző tulajdonságokat: kohézió, illetőleg szoros összefonódás, explikatív jelleg, szukcesszivitás /időbeli összefüggés/, aktualitás és szubjektivitás hordozzák immansens strukturáját. Természetesen a narratív szövegekben a leiró, hírközlő és értekező fogalmazásmódok is helyet kaphatnak, ám az elsődleges szerep jobbra az elbeszélő fogalmazásmódnak jut. Az eltérések ugyanis releváns értékűek.

A Csehszlovákiában folyó kutatásokban a makrokompozíciós szint vizsgálata kapcsán szinte minden esetben szó esik a szöveg vertikális és horizontális tagolódásáról. Ez a megkülönböztetés J. Mistríknél is fellelhető, ám ő nem a makrokompozíció tartozékaként, hanem önállóan tárgyalja ezt a szintet.¹⁶ Végsősoron ezek a kutatások is egészen L. Doležel idézett művéig vezethetők vissza; ám azóta a makrokompozíció a stilisztika önálló fejezetét alkotja, sőt minden olyan kutató foglalkozik vele, aki narratív szövegeket vizsgál. A szöveg vertikális tagolódásához tartozik az egyenes beszéd, a függő beszéd, a szabad függő beszéd, a belső monológ, stb. kérdésének tisztázása a szöveg alapján. A beszéd horizontális tagolódását a szakasz /bekezdés/, a fejezet, stb. képezik. E kérdések vizsgálatának Ján Findra egy egész könyvet szentelt,¹⁷ amelyben Rudolf Jasik szlovák író műveinek szerkezeti sajátosságait elemezte ilyen alapon. Fő érdeme az, hogy nem obligát realista irodalom kontra modern irodalom ellentétéből indult ki, hanem egyetlen egy író művei alapján vont le figyelemre-

méltó következtetéseket.

A narrativikai kutatásokat főleg a hatvanas évek végén kibontakozó kommunikációelméleti vizsgálatok lendítették fel. Igaz, ilyen jellegű módszertani megközelítés már Jiří Levý tanulmányaiban¹⁸ is fel-felbukkant, de csak a nyitrai kutatócsoport állította e szempontokat a vizsgálódás középpontjába. A kutatómunka első fázisát Frantisek Miko irányította, s az ő sajátos módszertani koncepciójából nőtt ki az egyre szebb eredményeket hozó szövegelemzések, amelyek önálló kötetekben láttak napvilágot.¹⁹ F. Miko kutatásainak lényegét az un. kifejezésrendszerre alapozta, amelynek segítségével jelentősen hozzájárult a csehszlovákiai narrativika fejlődéséhez is. Egyrészt saját maga is igen sok irodalmi elbeszélést elemzett, másrészt más kutatókra is ösztönzőleg hatott kifejezésrendszere, amely a stilus paradigmájaként fogható fel. Tartalmazza mindazokat a fogalmakat /lehetőségeket/, amelyekkel bármilyen szöveg generálható. Itt most csak a legalapvetőbb oppozíciókat ismertetjük:

A kifejezésrendszer magva, alapja az operativitás - ikonitás közötti ellentét. Operatív kifejezésmódról akkor beszélhetünk, hogyha a hangsúly az információátadó és az információátvevő közt létesült kommunikációra helyeződik. Az ikonitás előtérbe kerülésével fokozódik az ábrázolás iránti igény /szövegszerűség, összefüggés, teljesség, stb./. Az ikonitás egyrészt fogalmisággal jut kifejezésre /tudományos szövegekben/, másrészt az élményszerűséget erősítheti fel /szépirodalmi szövegekben/. A szubjektivitás elsősorban a társalgási stilusban fordul elő, ám helyet kaphat az irodalomban is, de ott már átcsap az ikonitásba, s rajta ke-

resztül az élményszerűség alapjává válik, sőt a cselekményesség is magába olvasztja. Igaz ugyan, hogy a cselekményességnek nincs mindig szubjektív velejárója; objektív eszközökkel is kifejezhető, főleg esztétikailag kevésbé releváns alkotásokban /krimi, kalandregény, comics, stb./. Sőt a klasszikus narratív szövegeket is elsősorban a cselekményesség jellemzi, viszont ez utóbbiak nem mentesek a szubjektivitástól sem.

F. Miko mindmáig folytatja narratívikai kutatásait: legújabban a konfrontációs stílisztikáról kiadott könyvében a "beszélnyelvűség" /a társalgási stílus jegyei/ formáit vizsgálja narratív szövegekben.²⁰ A forrás- és a célnyelvet érintő elemzései mind a fordításelmélet, mind a narratívika értékes hozadéka.

A Miko vezette csoport tagjai közül a hetvenes évek elején a kommunikációelmélet és a szövegelemzés kapcsán sokan foglalkoztak narratívikai kérdésekkel: Anton Popovič, Ján Kopál, Pavol Plutko, Karol Tomiš, Eugénia Bajziková, Ivan Sulík és mások. Az egyéni kutatásokat tükröző és összegező tanulmányok a "Literárna komunikácia"²¹ című tanulmánykötetben jelentek meg.

Ugyanabban az időben, amikor a nyitrai kutatócsoport a kommunikációelmélet felé kezdett orientálódni, másutt már javában folytak, sőt különböző okok miatt félbe is szakadtak a narratívikai kutatások. Itt mindenekelőtt azokra a cseh kutatókra gondolunk, akiknek művei a neostrukturális jegyében fogantak: Lubomir Doležel, Milan Jankovič, Jiří Levý, Miroslav Červenka, Oleg Sus, Felix Vodička, stb. Ezek a kutatások jobbra, de nem kizárólagosan fenomenológiai indíttatásúak voltak; ezekkel szemben a kommunikációelméletre alapozott kutatások elsősorban az empiriára támaszkodtak.

Véleményünk szerint a cseh kutatók közül a leginkább empirikus megalapozottságu művet Karel Hausenblas jelentet-

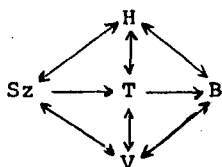
te meg a "Výstavba jazykových projevu a styl"²² című művében két alapvető funkciót tulajdonít az irodalmi szöveg, illetőleg bármilyen szöveg témájának:

1. A perspektív funkció, vagyis az, hogy a szerző tematizálással bizonyos jelentéskomplexumokat kiemel, hangsúlyoz. Így keletkeznek az ún. "hipertémák", amelyek a szöveg alappillérei. Ebben a felfogásban a téma szó a fokozatos megvalósítást /szöveggenerálást/ jelöli.
2. A prospektív funkció azon alapszik, hogy a megadott téma már magában is kiindulópont, Ez a funkció az előre meghatározottságot hordozza magában. Egy példával illusztráljuk: ha a konverzációhoz adva van a téma, történetesen az időjárás, akkor ez olyan keret, amely részben meghatározza a konverzáció tartalmát is.

Az utóbbi problémakör valamelyest kapcsolatba hozható azokkal a törekvésekkel, amelyek fokozatosan a proto- és a metairódalom, a tradíció kérdéseinek a tisztázása felé irányították a kutatók figyelmét. Ez azonban már egy újabb fejezete a kutatásoknak, mert ezek már elvezetnek a szövegek közötti összefüggések tisztázásához is, továbbá a szövegtipológiához, s ez már nem sorolható kizárólag a szöveg-tanhoz. A szövegek vizsgálatából így nőtt ki fokozatosan a kontextustan vagy kontextuális nyelvten.

2. Kontextustani kutatások

a./ Minthogy a kutatásnak további szakasza a metakommunikáció elméletének kidolgozásába torkollott, a narratívikát érintő kérdéseket most már erre az elméletre építjük.²³ Lényegét az alábbi kommunikációs vázlaton mutatjuk be:

Sz = szerző
T = szöveg
B = befogadó
H = hagyomány
V = valóság

Az egységes kommunikációs vázlat képes átfogni az elsődleges kommunikációt, egyszersmind a metakommunikációnak is a kezdete. A befogadó igen gyakran nem passzívan fogadja be a szövegeket, hanem az eredeti alapján új, ún. metaszoveget hoz létre. A metakommunikációs folyamatra ugyanaz a vázlat érvényes, de itt a befogadó kettős szerepkörben jelenik meg: az elsődleges kommunikáció vonatkozásában olvasóként, befogadóként; a metakommunikáció vonatkozásában pedig mint az új szöveg szerzője, illetőleg olykor csak adaptálója. Ennek az elvnek a figyelembevételével beszélhetünk a metakommunikáció önálló műfajairól, mint amilyen a digest, a kritika, az esszé, a szövegelemzés, stb. Természetesen ilyen összefüggés az egyes irodalmi szövegek között is létezhet, így pl. Thomas Mann József és testvérei című műve a József-ről szóló bibliai történet metaszovege, noha ebben az esetben igen bonyolult összefüggésről van szó. Viszont Karinthy Frigyes az Igy irtok ti c. művében épp a protoszoveg alap tulajdonságait teszi pellengérré, mondhatnánk úgy is, hogy szemantikai együtthatóit parodizálja.

Térjünk azonban vissza az elsődleges kommunikációhoz. Az irodalmi alkotás felépítése a maga nemében nem kizárólag a valóság visszatükröződése, hanem szükségszerűen felvesz egy további tényezőt is - és pedig a hagyományt /H/. A hagyománynak megvan a narratív szövegekben is a maga általános vonása /kulturális "emlékezet"/ és sajátos vonása /irodalmi "emlékezet"/. Az író az alkotás során, az olvasó a mű befogadásakor nem hagyatkozhat csupán a valóságról szerzett ismereteire, hanem törvényszerűen merít a hagyományokból is, amelyek a tudatban kialakítják valamely konkrét irodalmi műfaj, irányzat, iskola, stb. absztrakt modelljét. Ez a tényező nemcsak az ún. igényes irodalom uralkodó vonása, hanem rendszerint bármely szövegfajtára, így pl. még a népköltészeti szövegekre is kiterjed, áthatja a szöveg mélystruktúráját és szemantikai alkotórészeit is. Példaként megemlíthetjük a városi folklórnak egy olyan műfaját, mint amilyen a vicc. Vegyük a skót viccet! Felfogásuk és megér-

tésük csak egy bizonyos kulturális tipológiai és társadalmi körülmények alapján válik lehetővé. És éppen ez az a bizonyos tudat, hagyomány, amely szerint a skót fősvényként szerepel benne, holott ennek vajmi kevés köze van a valósághoz. Ez a tulajdonság azonban olyan fikció, amely minden skót viccnek az alapja.

A proto- és metaszövegvizsgálatok ilyen és ehhez hasonló kérdéseket vetnek fel. Narratívikai vonatkozásait a nyitrai kutatócsoport tagjai közül A. Popovič vezetésével a következő kutatók végzik: Ján Kopál, Peter Liba, Pavol Plutko, Peter Zajac, Viliam Obert, Dénes Imre és Zsilka Tibor. Az eddigi törekvések legegységesebben a "Literárne vzdelenie"²⁴ című tanulmánykötetben fogalmazódtak meg.

Hasonló alapelvekből kiindulva más kutatók is vizsgálják az irodalmi szövegeket. A cseh kutatók közül mindenekeéőtt Ivo Osolobé²⁵ nevét érdemes itt megemlíteni, akinek szemiotikai munkásságát a magyarországi szakkörök is jól ismerik. Az irodalmi kommunikáció és metakommunikáció szakkifejezései helyet kaptak a cseh irodalomelméleti szótárban is.²⁶

b/ A kontextus grammatikájának második pontját szintén nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ide tartoznak többek között a tipológiai kérdések, továbbá az irodalom nemzeti vonásainak, az archetipusok vizsgálatának a problematikája. Alkalmassint elsőként Dionýz Ďurišín komparasztikai munkásságát szükséges megemlíteni,²⁷ továbbá Oskár Čepan, Karol Rosenbaum, Stanislav Šmatlák, Ján Števíček, František Miko, Karol Tomiš és Albín Bagin pozsonyi kutatók műveit,²⁸ ilyen irányu munkásságát. A csehországi kutatócsoportok közül figyelmet érdemel a Sáva Šabouk és Zdeněk Mathauser köré tömörülő team munkája, akik esztétikai vizsgálataik során gyakorta érintenek narratívikai kérdéseket is.²⁹

Sok tanulsággal szolgálhat a további kutatások számára a szlovák lirizált próza vizsgálata s e vizsgálatok eredményei. Főleg Ján Števíček "Lyrizovaná próza" című műve³⁰ vet fel sok ér-

dekes gondolatot, szempontot, amelyek azt is bizonyítják, hogy a nemzeti irodalmakkal foglalkozó narratívikai kutatóknak a jövőben figyelembe kell venniük az irodalmi elbeszélések nemzeti vonásait is. A lirizált prózának ugyanis igen nagy a jelentősége a szlovák irodalomban, erre mind a komparatiztikai, mind pedig a nemzeti irodalom sajátosságainak elemzésére szorító kutatások utaltak. J. Števíček művében külföldi forrásokat is emleget /Jean Giono, Charles-Ferdinand Ramuz/, ám végkövetkeztetésként azt a tanulságot vonja le, hogy egy nemzeti közösség irodalmának általában alapvető tipológiai arculata van, amely kizárólag rá jellemző, s ezért utánozhatatlan. A szlovák prózának, főleg a lirizált elbeszélésnek az a nemzeti sajátossága, hogy a leírás dominál benne; az epikai cselekménybőség mindmáig nem honosodott meg kellő mértékben a narratív szövegekben.

A leíró részek domináns jellegéből következik az, hogy e szövegek ritmikai s egyéb hangtani jellegzetességekkel rendelkeznek, amelyeknek a vizsgálata már eddig is lényegesen hozzájárult a narratív szövegek immanens értékeinek és együttműködésüknek a felfedéséhez, tektonikájának az értelmezéséhez.

A cseh és a szlovák kutatók nagy figyelmet szentelnek a gyermek és ifjúsági irodalom belső strukturájának a leírására is. Az idetartozó irodalom narratív szövegeinek a vizsgálatában jelentős eredményeket ért el Stanislav Šmatlák, František Tenčík és Ján Kopál.³¹

Az említett kutatások mindegyike csak részben tartozik a narratívikához, de mindenképpen felvetnek fontos narratívikai kérdéseket is. Ezért szükséges volt megemlékezni róluk.

Erzählforschung in der Tschechoslowakei

In den 60-er Jahren sind theoretische und praktische Fragen der Narrativik wieder in den Mittelpunkt der tschechoslowakischen Literaturwissenschaft gelangt. Die Forschungen lassen sich thematisch in vier grosse Gruppen teilen: In der Analyse der Mikrostruktur der Erzähltexte haben vor allem Doležel, Daneš und Mistrík, in der Deutung ihrer Makrostruktur Doležel, Miko und die Nitraer Forschungsgruppe, im Hinblick auf die Metakommunikation Popovič und andere Nitraer Forscher beachtliche Ergebnisse erreicht, die zwischen Text und Kontext bestehenden mannigfaltigen Beziehungen werden von vielen Forschern mit verschiedenen Methoden auf einer breiten Skala untersucht.

Jegyzetek

- 1 Travaux linguistiques de Prague. École de Prague d'aujourd'hui. Vol.1. Prague 1966, Vol.2. Prague 1966, Vol. 3. Prague 1968, Vol. 4. Prague 1971
- 2 Palek, Bohumil: Cross-Reference: A Contribution to Hyper-Syntax, Travaux Linguistiques de Prague, Vol.3., Prague 1968, 255-266.; Uő: Cross-Reference: A Study from Hyper-Syntax, Praha 1968
- 3 Daneš, František: Zur linguistischen Analyse der Textstruktur, Folia Linguistica 4/1970, 72-78.
- 4 Doležel, Lubomír: Perspektívy strukturální analýzy literárního díla/= Az irodalmi mű strukturális elemzésének perspektívája/, in: Jankovič, Milan - Pešat, Zdeněk - Vodička, Felix /szerk./: Smysl a struktura literárního díla /=Az irodalmi mű értelme és strukturája/, Praha 1966, 70-86. /vö. The typology of the narrator: point of view in fiction, in: To Honor Roman Jakobson, I., Den Haag 1967, 541-552/
- 5 Doležel, Lubomír: O stylu moderní české prózy /= A modern cseh próza stílusáról/, Praha 1960
- 6 Vö. Daneš, František: Typy tematických posloupností v textu /= A tematikai folytonosság típusai a szövegben/, Slovo a slovesnost 2/1968, 125-141
- 7 Kosztolányi Dezső: Arcélek, in: uő: Próza, Budapest 1937, 128
- 8 Vö. Krausová, Nora: K segmentácii epických textov /= Az epikai szövegek szegmentációjához/, in: Kochol, Viktor /szerk./: Segmenty a kontext /= Szegmentumok és kontextus/, Litteraria XV., Bratislava 1973, 31-65.; uő.: Rozprávač a románové kategórie /= A narrátor és a regény kategóriái/, Bratislava 1972

- 9 Vö. Mistrík, Jozef: Štylistika slovenského jazyka
/= A szlovák nyelv stilisztikája/, II. kiadás,
Bratislava 1976, 383-397.; uő: Žánre vecnej literatúry
/= A tárgyi irodalom műfajai/, Bratislava 1975.;
uő: Egzakt módszerek a stilisztikában, in: Szépe
György /szerk./: A nyelvtudomány ma, Gondolat,
Budapest 1973, 469-480.
- 10 Bajzíkóvá, Eugénia: Vymedzenie textovej jednotky
/= A szövegegység körülhatárolása/, Jazykovedný
časopis 2/1977, 157-165
- 11 Jankovič, M. - Pešat, Z. - Vodička, F. /szerk./: Smysl
a struktura umeleckého textu /= A művészi szöveg
értelme és strukturája/, Praha 1966
- 12 Čepan, Oskár /szerk./: Problémy sujetu /= A szűzsé
problémái/, Litteraria XII, Bratislava 1971
- 13 Kochol, Viktor /szerk./: Segmenty a kontext /= Szegmen-
tumok és kontextus/, Litteraria XV., Bratislava 1973
- 14 Vö. Doležel, Lubomír: Narrative Semantics, PTL /A
Journal for Descriptive Poetics and Theory of
Literature/, Vol.1., 1/1976, 129-151.; uő: O jazyku
současné české literatury /= A jelenkori cseh iroda-
lom nyelvéről/, Jazykovedné štúdie VII., Bratislava
1963, 169-175
- 15 Vö. Mistrík, Jozef: Štylistika slovenského jazyka
/= A szlovák nyelv stilisztikája/ II. kiadás Bra-
tislava 1977, 372-382
- 16 Vö. Mistrík, Jozef: i.m., 397-413
- 17 Findra, Ján: Rozbor štýlu prózy /= A próza stílusának
elemzése/, Bratislava 1971
- 18 Levý, Jiří: Bude literární věda exaktní vědou? /=Lesz-e
egzakt tudomány az irodalomtudomány?/, Praha 1971
- 19 O interpretácii umeleckého textu /= A művészi szöveg e-
lemzéséről/, Pedagogická fakulta v Nitre, I., 1968;
II., 1970; III. 1972; IV. 1973; V. 1976.

- 20 Miko, František: Štýlové konfrontácie / = Stíluskonfrontációk/, Bratislava 1976; uő: Text a štýl / = Szöveg és stílus/, Bratislava 1970; uő: Od epiky k lyrike / = Az epikától a líráig/, Bratislava 1973
- 21 Popovič, Anton /szerk./: Literárna komunikácia / = Irodalmi kommunikáció/, Martin 1973
- 22 Hausenblas, Karel: Výstavba jaykových projevu a styl / = A nyelvi megnyilatkozások és stílusok felépítése/, Praha 1971
- 23 vö. Popovič, Anton: Estetická metakomunikácia / = Esztétikai metakommunikáció/, in: Miko, František - Popovič, Anton: Tvorba a recepcia / = Alkotás és recepció/, Bratislava 1978, 239-386
- 24 Popovič, Anton /szerk./: Literárne vzdelanie / = Irodalmi műveltség/, Martin 1976
- 25 Osolobě, Ivo: Divadlo, které mluví, zpívá a tančí / = Színház, amely beszél, énekel, táncol/, Praha 1974
- 26 vlašín, Štěpan /szerk./: Slovník literární teorie / = Az irodalomelmélet szótára/, Praha 1977
- 27 Ďurišín, Dionýz: Sources and Systematics of Comparative Literature. Bratislava 1974; uő: O literárnych vzťahoch / = Az irodalmi kapcsolatokról/, Bratislava 1976
- 28 Čepan, Oskár: Kontúry naturizmu / = A naturizmus konturai/, Bratislava 1977
- Rosenbaum, Karol: Priestorom literatúry / = Az irodalom terein/, Bratislava 1970; uő: Pamät literatúry / = Az irodalom emlékezete/, Bratislava 1978
- Šmatlák, Stanislav: Sučasnosť a literatúra / = Jelenkor és irodalom/, Bratislava 1975
- Miko, František: Estetika výrazu / = A kifejezés esztetikája/, Bratislava 1969
- Bagin, Albín: Literatúra v premenách času / = Az irodalom az idő változásaiban/

- Tomáš, Karol: O štýle slovenskej prózy / = A szlovák próza stílusáról/, Bratislava 1975
- 29 Šabouk, Sáva: Umění, systém, odraz / = Művészet, rendszer, visszatükröződés/, Praha 1973; uő: Břehy realizmu / = A realizmus partjai/, Praha 1973; uő: Člověk a umění ve struktuře světa / = Az ember és a művészet a világ strukturájában/, Praha 1974
- Mathauser, Zdeněk: Odraz - vrstvy - vhléd / = Viszszatükrözés - rétegek - betekintés/, Estetika 1/1977, 22-39
- 30 Števcěk, Ján: Lyrizované próza / = Lirizált próza/, Bratislava 1973; uő: Estetika a literatúra / = Esztétika és irodalom/, Bratislava 1977
- 31 Smatlák, Stanislav: Básnik a diéta / = A költő és a gyermek/, II. kiadás, Bratislava 1976
- Tenčik, Frantisek: Umění dětem / = Művészet a gyermekeknek/, Praha 1972
- Kopál, Ján: Literatúra a detsky aspekt / = Irodalom és a gyermeki szempont/, Bratislava 1970